

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра романських мов і світової літератури

Д. Є. Ігнатенко

Методичні вказівки для самостійної роботи студентів 1 курсу спеціальності 035 Філологія, спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька з дисципліни "Історія зарубіжної літератури. Відродження"

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра романських мов і світової літератури**

Д. Є. Ігнатенко

**Методичні вказівки для самостійної роботи студентів 1 курсу
спеціальності 035 Філологія,
спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад
включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад
включно), перша – французька
з дисципліни "Історія зарубіжної літератури. Відродження"**

Вінниця – 2019

Методичні вказівки для самостійної роботи студентів 1 курсу спеціальності 035 Філологія, спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька з дисципліни "Історія зарубіжної літератури. Відродження" / Уклад. Д. Є. Ігнатенко. – Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. – 51 с.

Методичні вказівки призначені для студентів 1-го курсу СО спеціальності 035 Філологія, спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька.

У посібнику висвітлено основні історико-літературні проблеми курсу «Історія зарубіжної літератури» періоду «Відродження». Посібник містить методичні рекомендації до організації самостійної роботи студентів: короткі відомості про історико-літературний процес у період Відродження, плани практичних занять з бібліографією до кожної теми, перелік творів художньої літератури для обов'язкового ознайомлення, питання для самоконтролю студентів, варіанти тестових завдань, перелік навчальної, наукової та довідкової літератури до курсу. Також запропоновано термінологічний мінімум курсу «Історія зарубіжної літератури. Відродження», оформлений у вигляді словника-мінімуму.

Укладач:

Ігнатенко Д. Є., ст.викл. кафедри романських мов і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Відповідальна за випуск: Д. Є. Ігнатенко

Рецензенти:

Компанець Т.М., к.філол.н., доцент, доцент кафедри романських мов і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса

Оленяк М.Я., к.філол.н., доцент, доцент кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Методичні вказівки для самостійної роботи студентів 1 курсу спеціальності 035 Філологія, спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька з дисципліни "Історія зарубіжної літератури. Відродження" затверджено на засіданні Вченої Ради факультету іноземних мов протокол № 5 від 21.01.2019.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Загальна характеристика епохи Відродження	6
Італійське Відродження	12
Англійське Відродження	19
Французьке Відродження	25
Іспанське Відродження	30
Відродження в Німеччині і Нідерландах.....	34
Плани практичних занять	38
Список художньої літератури	42
Питання для самоконтролю	43
Варіанти тестових завдань	44
Список навчальної, наукової та довідкової літератури	46
Термінологічний словник	47
Список використаної літератури.....	51

ВСТУП

Вивчення історії зарубіжної літератури є важливою складовою у підготовці сучасного кваліфікованого спеціаліста в галузі гуманітарної освіти. Вивчаючи найвидатніші зразки світової літератури, здобувачі мають змогу познайомитися з загально-культурними здобутками та цінностями людства і усвідомити основні тенденції розвитку світового літературного процесу. Для студента-філолога і перекладача знання історії світової літератури є обов'язковою і невід'ємною частиною професійної підготовки. Навчальна дисципліна «Історія зарубіжної літератури» є обов'язковою для вивчення студентами, які навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів, і входить до циклу дисциплін фахової підготовки. Вона спрямована на формування системного уявлення про специфіку розвитку європейських національних літератур у єдності літературного, філософського, соціокультурного та історичного аспектів.

Вивчення дисципліни «Історія зарубіжної літератури», яка відзначається не лише філологічною, а й загальнокультурною спрямованістю, передбачає розгляд основних літературних явищ певного періоду з урахуванням історико-культурного контексту та естетичної своєрідності. Тому загальний курс дисципліни «Історія зарубіжної літератури» співвідноситься із найвагомішими літературними та культурними епохами та розділений на 8 частин: 1) «Література епохи Античності (грецька та римська (латинська)) (IX–VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.); 2) «Література епохи Середньовіччя (V–XV ст.)»; 3) «Література епохи Відродження (XIV–XVI ст.)»; 4) «Література XVII ст. (Класицизм та Бароко)»; 5) «Література епохи Просвітництва (XVIII ст.)»; 6) «Література XIX ст.»; 7) «Література межі століть (кін. XIX – поч. XX ст.)»; 8) «Література XX ст.».

Доба Відродження стала своєрідним фундаментом для розвитку культурного, мистецького, політичного та економічного життя сучасних західноєвропейських країн, заклала основи нового типу мислення.

Для розуміння й адекватного сприйняття епохи Відродження у посібнику висвітлюються найбільш вагомі історичні події, культурні, мистецькі і літературні явища, а також творчість видатних митців епохи. Матеріал укладено таким чином, щоб в результаті ознайомлення з ним у студентів сформувався цілісне уявлення про особливості історико-культурного і літературного процесу у західноєвропейських країнах епохи Відродження.

Оптимальною формою вивчення зарубіжної літератури є засвоєння знань, отриманих на лекціях та практичних заняттях, читання художніх текстів, підручників, використання додаткових джерел і виконання тестових завдань.

Відповіді на питання, винесені на практичні заняття, слід записувати у спеціальний зошит, що є своєрідним звітом про самостійно виконану роботу.

Матеріали, які містяться у навчально-методичному посібнику, дають змогу підготуватися до практичних занять, а також до самостійного вивчення студентами зарубіжної літератури доби Відродження. У посібнику стисло викладено особливості світосприйняття епохи Відродження, подано короткий огляд своєрідності й еволюції літератури у зазначений період, а також зроблено спробу виявити особливості естетики й поезики творів найвидатніших письменників, місце і роль творчості автора у розвитку певного напрямку чи течії в літературі. У посібнику містяться і списки літератури (художньої, навчальної, наукової), питання для самоконтролю, плани практичних занять, зразки тестових підсумкових завдань, термінологічний мінімум.

Студенти, які вивчають історію зарубіжної літератури епохи Відродження, повинні *знати*:

- основні історичні процеси та загальнокультурні тенденції епохи, світоглядні основи творчості зарубіжних письменників;
- жанрову специфіку та поезику художніх творів, а також час виникнення та особливості розвитку жанрових форм в епоху Відродження;
- основні критичні праці, присвячені дослідженню певної епохи;

Студенти, які прослухали курс історії зарубіжної літератури епохи Відродження повинні *вміти*:

- здійснювати літературно-критичний аналіз художніх творів, визначати їхні жанри;
- орієнтуватися в закономірностях історико-літературного процесу окремої країни, а також розвитку літератури в цілому;
- користуватися науковою та довідковою літературою, бібліографічними джерелами.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

Завершення епохи Середьовіччя і перехід до Відродження супроводжувалися такими подіями:

1453 р. – падіння Візантії, захоплення турками Константинополя

1453 р. – завершення Сторічної війни Англії з Францією (1337-1453 рр.)

1450 р. – започаткування книгодруку Іоганном Гуттенбергом (Німеччина)

Відродження, або **Ренесанс** (фр. *Renaissance*, італ. *Rinascimento* (від *re/ri* — «знову, заново» + *nasci* — «народжений») – доба суспільно-культурного перевороту у світовій культурі, що пов'язувалася з утвердженням віри у необмежені можливості людини (гуманізм) і звільненням від духовного диктату церкви.

Найраніше доба Відродження розпочалась в Італії.

Слово «**Ренесанс**» вперше використав італієць Джорджо Вазарі в своїй книзі «Життєопис великих італійців, скульпторів і зодчих», яка вийшла у 1550 році. У літературознавство термін «відродження» був уведений Я. Буркхардтом у праці «Культура Італії в епоху Відродження» у 1860 р.

Відродження було пов'язане зі змінами в економічному й суспільно-політичному житті європейських народів, що спричинилося розвитком міст і переходом від феодалізму до капіталізму. В добу Ренесансу відбувся духовний переворот, в основі якого лежало вивільнення людини з-під влади феодально-церковної ідеології.

Термін «**Відродження**» розуміється двояко: з одного боку (у вузькому значенні) відроджувалася антична культура, а з іншого (у широкому значенні) термін «Відродження» передбачав відродження прав і можливостей людини, які пригнічувала церква.

Діячів культури доби Відродження називали **гуманістами**, а вироблений ними світогляд — гуманізмом (від лат. *humanus* — людський). Гуманістичний рух зародився в Італії. Родоначальниками гуманізму вважаються Данте Аліг'єрі (1265 – 1321), Франческо Петрарка (1304 – 1374) и Джованні Боккаччо (1313 – 1375).

Гуманізм (лат. *humanus* — людський, людяний) — в етичному плані — моральний принцип, основою якого є переконаність у безмежних можливостях людини та її здатності до удосконалення, вимога свободи й захисту гідності особистості, ідея про право людини на щастя. Вужче — людяність, увага й любов до людини, готовність їй допомогти.

У філософському розумінні — це історично змінна система поглядів, сталим складником якої є визнання цінності людини як особистості, її права на свободу, задоволення духовних і матеріальних потреб, розвиток здібностей, у конкретно-історичному значенні гуманізм — інтелектуальна течія, котра виникла в епоху Відродження в Італії (початок XIV ст.), а потім, у XV—XVI ст., поширилася по всій Європі.

Гуманісти вірили у важливість і необхідність освіти, що базувалася на класичних (античних) зразках, і наголошували на необхідності просування громадянських правил і свобод, тобто прагнули до реалізації повного потенціалу людини як для її власного блага, так і для блага суспільства, в якому вона живе.

Суспільно-історичні, економічні і культурні фактори, які зумовили виникнення доби Відродження:

- розвиток і розквіт міст;
- ліквідація феодалізму;
- виникнення великих централізованих держав;
- нагромадження початкового капіталу;
- перехід ремесел в мануфактуру;
- відкриття Америки (1492 р.), морські подорожі Васко да Гама, Магеллана, Колумба);
- розвиток світової торгівлі;
- класові протиріччя;
- бурхливі соціальні рухи
- формування націй та національних культур;
- відкриття у сфері науки і культури (Копернік, Галілей, Джордано Бруно);

— духовний переворот.

Винайдення типографського станка (бл. 1445 р.) Іоганном Гуттенбергом (1400-1468) і започаткування книгодрукування сприяло формуванню нового критичного й аналітичного ставлення до тексту як до людського творіння, позбавило текст ореолу неповторності й унікальності (в тому числі й до тексту Біблії). До його появи монополією на випуск книг користувалася лише католицька церква. На початку XVI ст. в Європі налічувалося понад 20 мільйонів примірників друкованих книг.

Відкриття, які стосувалися світобудови Всесвіту вступали в протиріччя з церковною догмою. Це були вагомі астрономічні відкриття Коперніка (1473—1543), Галілея (1564—1642), Джордано Бруно (1548—1600).

В результаті експедиції португальський мореплавець Васко да Гама у 1498 році відкрив Індію. Мореплавець Фернар Магеллан здійснив першу навколосвітню подорож, яка підтвердила, що Земля має форму кулі. Генуезець Христофор Колумб у пошуках морського шляху до Індії у 1492 році відкрив Америку.

У розвитку світоглядних і філософських ідей європейського Відродження виділяється три періоди:

- 1) **гуманістичний** (антропоцентричний, середина XIV — середина ст.),
- 2) **платонічний** (онтологічний та пантеїстичний, середина XV — перша третина XVI ст.),
- 3) **натурфілософічний** (друга пол. XVI — поч. XVII ст.).

Перший етап розвитку філософської думки в добу Ренесансу пов'язаний із зацікавленням мислителів проблемами місця людини у світі, яка розглядалася як центр світобудови. Тому встановлюється своєрідний культ (Данте, Петрарка, Лоренцо Валла).

Другий етап розвитку філософської думки в добу Ренесансу пов'язаний з дослідженням онтологічних проблем, формування уявлень про різні форми буття, переосмисленням філософських ідей Платона Аристотеля (Марсіліо

Фічіно, Леонардо да Вінчі, Піко делла Мірандола, Еразм Роттердамський, Ніколо Макіавеллі, Томас Мор).

На третьому етапі прослідковується розширення кола досліджуваних філософських проблем, однак наявна і посилена увага до морально-етичних проблем, тому зростає кількість повчальних праць (Мішель Монтень, Бернардіно Телезіо, Джордано Бруно, Томмазо Кампанелла, Якоб Беме, Галілео Галілей).

Для мислення, ідеології і культури Відродження головною тенденцією став перехід від геоцентричного до антропоцентричного розуміння світу, тобто визнання творчих здібностей людини, розуму, прагнення до людського щастя.

До основних елементів ренесансного гуманізму можна віднести:

- ✓ інтерес до вивчення літератури та мистецтва античності
- ✓ інтерес до вишуканого використання латини та зацікавлення філологією
- ✓ віра у важливість і силу освіти для формування свідомих громадян
- ✓ заохочення до особистої та громадянської доброчесності
- ✓ заперечення схоластики і схоластичного типу мислення
- ✓ заохочення до нерелігійних досліджень
- ✓ увага до особистості та її моральної автономії
- ✓ віра у важливість спостережливості, критичного аналізу та творчості
- ✓ віра в те, що поети, письменники та художники можуть привести людство до кращого способу життя
- ✓ інтерес до питання "що означає бути людиною"?

В епоху Відродження відбувається кардинальний перегляд релігійних установок. Полемізуючи із середньовічними схоластами, гуманісти звернулися до вивчення основ християнства, закликають повернутися до істинного віровчення. Виникає потужний рух, який отримав назву Реформація.

Реформація (від лат. *reformatio* — перетворення, виправлення) — католицький церковно-релігійний, духовно-суспільний та політичний рух оновлення в країнах Західної та Центральної Європи у XVI столітті,

спрямований на повернення добіблійних першоджерел християнства, який набув форми релігійної боротьби проти католицької церкви і папської влади.

У широкому сенсі слова реформація — це відновлення, перетворення або перебудова, поновлення або повернення колишнього але поліпшеного стану (інституції, суспільства, держави). Реформацію пов'язують передусім з іменами Мартіна Лютера і Жана Кальвіна.

Безпосереднім початком Реформації вважають розповсюдження **Лютером** персональних листів-звернень, в яких він доводив, що спасіння та Божа милість досягаються завдяки вірі, а не сповіді в гріхах. Загальним суспільним поштовхом стала публікація латинською 25 жовтня 1517 року в місті Віттенберзі заклику до теологічної дискусії у вигляді 95 тез, в яких йшлося про гріх та кару, і особливо критикувалась торгівля індульгенціями.

Ініційований Мартіном Лютером церковно-релігійний рух спричинив розрив єдності західноєвропейської церкви — появу національних церковних спільнот та виникнення нової теології протестантизму.

«Протестантизм» означав протест проти католицької церкви. Реформаційний рух досяг свого апогею в XVI ст., коли багато європейських країн перейшли до нової, протестантської церкви. Головним ідеологом руху став **Мартін Лютер** (1483-1548), який виступив проти церкви як єдиного посередника між Богом і людьми, проти зовнішньої обрядовості та моральних законів римської церкви. Боровся проти католицької церкви та її монопольного стилю і **Жан Кальвін** (1509-1564), який вбачав у земному житті шлях до спасіння.

Ренесансна література набула національно-історичного змісту, була пов'язана з найважливішими завданнями суспільного розвитку, відгукувалася на всі запити тогочасного життя, сміливо відображала його протиріччя. Творчість письменників-гуманістів пройнята критикою середньовіччя й феодалізму, а також пороків і хижацтва, породжуваних добою початкового нагромадження капіталу. Важливою рисою нової літератури є зображення народу і поступове

осмислення передовими митцями того часу його значення як великої суспільної сили.

Показовим для літератури Відродження є використання в реалістичному зображенні дійсності казкових і фантастичних елементів, узятих з фольклору. Зв'язок з ним становить одну з найважливіших рис творчості письменників-гуманістів. Хоч антична література відіграла велику роль у формуванні реалізму Відродження, однак основним його джерелом була народна літературна традиція.

Головним об'єктом зображення стала людина у всій повноті її фізичного й духовного розвитку, у її зв'язках з суспільством, її складний характер, світ її думок і почуттів. Література проникла в багатоскладність і суперечливість характеру людини і виробила незрівнянно складніше уявлення про неї, ніж усе попереднє письменство.

У суспільному житті велике значення мав *театр*. Були побудовані перші публічні театри, які мали стаціонарне приміщення і постійну трупу. Збільшилася кількість бродячих акторських труп. Існував і придворний театр. Вершини свого розвитку театр доби Відродження досяг в Англії.

В архітектурі провідну роль стали відігравати світські споруди — громадські межень, будівлі, палаци, міські будинки.

ІТАЛІЙСЬКЕ ВІДРОДЖЕННЯ

Батьківщиною Відродження стала Італія. XVI – поч. XVII стт. – загальна періодизація Відродження для європейських країн, Італійський Ренесанс почнеться у XIV ст. Італія стає лідером ренесансного руху через декілька причин. Тут був високий рівень економічного розвитку, переважали міста (великі міста-поліси – Венеція, Флоренція, Мілан; дослідники підкреслюють, що Відродження є міською культурою), які частково залишилися у спадок ще від Римської імперії. У містах спостерігається антифеодална боротьба (проти феодалів і церкви).

В соціально-економічному плані Ренесанс був пов'язаний з виникненням капіталістичних відношень у межах феодального суспільства. Крім того, античність у її римському варіанті була для Італії власним національним минулим.

Вигідне географічне положення зробило Італію торговим посередником між Сходом і Європою. Внутрішня боротьба між містами привела більшість із них до утворення тиранічної форми правління. На чолі міста стояв князь, який власні інтереси ставив вище за державні. У багатьох республіках, де остаточно не зник республіканський дух, відбувалися заколоти, проте вони призводили лише до посилення тиранії.

Періодизація італійського Відродження

Періоди історії італійської культури прийнято позначати назвами століть:

- 1) *дученто* (XIII ст., 1200-ті) – **Проторенесанс** (Нікколо Пізано, Арнольфо ді Камбіо);
- 2) *треченто* (XIV ст., 1300-ті) – **продовження Проторенесансу** (Джотто ді Бондоне, Данте, Петрарка, Бокаччо);
- 3) *кватроченто* (XV ст., 1400-ті) – **Ранній Ренесанс** (Боттічеллі, Донателло, Брунеллескі, Мазаччо);
- 4) *чінквеченто* (XVI ст., 1500-ті) – **Високий Ренесанс** (Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель Санті);
- 5) *сейченно* (XVII ст., 1600-початок контрреформації) – **завершення епохи Відродження** в Італії і епохи бароко (Мікеланджело да Караваджо, Доменіко Фонтана).

Хронологічні рамки століття не зовсім збігаються з певними періодами культурного розвитку. Так, **проторенесанс** датується кінцем XIII ст., Ранній Ренесанс закінчується в 90-х рр. XV ст., а Високий Ренесанс вичерпує себе вже у 30-і рр. XVI ст. Він триває до кінця XVI ст. лише у Венеції – саме до цього періоду найчастіше застосовують термін «пізній Ренесанс».

У період проторенесансу відбувався інтенсивний економічний розвиток, який сприяв створенню і зростанню великих міст. Вони рано почали

звільнятися з-під влади феодальних князів і на кінець XIII ст. завершився процес створення незалежних міст-комун.

Проте розвиток країни відбувався нерівномірно: якщо в Північній Італії швидко розвивалися міста — Венеція, Генуя, Мілан, Флоренція, то на півдні і в центрі з усією силою ще зберігалися феодальні порядки. Державної єдності в країні не було, вона залишалася економічно і політично роздрібленою, що зумовлювало внутрішні чвари, боротьбу між окремими містами й областями та всередині їх. Роздрібленість гальмувала розвиток країни. На цей період припадає виникнення різних політичних партій, серед яких найбільш впливовими були *гвельфи* і *гібеліни*. Перші виражали інтереси міської Італії, другі — феодальної. У своїй політичній програмі гвельфи орієнтувалися на папу, а гібеліни — на імператора. Між цими партіями розгорнулася напружена довготривала боротьба.

У таких складних умовах розвивалася література. Вона не становила єдності, а поділялася на кілька літератур, які існували в окремих частинах Італії. Найбільшого розвитку досягла література Тоскани з центром у Флоренції. Представником її є Данте.

Порівняльна характеристика італійського північного Відродження

Критерій зіставлення	Італійське Відродження	Північне Відродження
Хронологічні межі	XIII-XVI стт.	XIV-XVI стт.
Осередки	Флоренція, Венеція	Європа за межами Італії – передусім Німеччина і Нідерланди , а також Англія, Франція, Іспанія
Основи гуманізму	Антична філософія	Демократичні ідеї раннього християнства
Ідеали	Сильна, героїчна особистість	Християнська любов до ближнього, соціальна рівність
Сфера зацікавлень	Естетика, краса	Емоції, характер
Мета	Відновлення античної культури, вивільнення від церковних догм, прагнення до освіченості, світського життя	Релігійне вдосконалення, оновлення вчення католицької церкви
Художні принципи	Ідеалізація, домінування типового, загального	Пошук істини, яка є важливішою за красу, домінування індивідуального і особливого

Данте Аліґ'єрі (1265, Флоренція — 1321, Равенна)

«Батько італійської літератури»

Данте був всебічно освіченою людиною. Навчався у Болонському університеті, однак не закінчив його. Офіційна середньовічна освіта не задовольняла Данте, і він багато вчився самостійно, вивчав мови, що давало йому змогу знайомитися з іноземною літературою та творами античних авторів, серед яких його найбільше захоплював Вергілій.

Він мав ґрунтовні знання з теології, філософії, історії, міфології, права, астрономії, фізики, математики, риторики і був одним із найосвіченіших людей свого часу. Писав твори народною італійською мовою з метою формування єдиної загальнонаціональної літературної мови, однак широко використовував і латину.

Літературну творчість Данте розпочав у 1283 р. ліричними поезіями в дусі тогочасної італійської лірики «солодкого нового стилю» (**dolce nuovo**). Засновником школи нової лірики вважається болонець *Гвідо Гвініцеллі* (1240—1276) — викладач літератури в Болонському університеті. Послідовником Гвініцеллі був флорентієць *Гвідо Кавальканті* (1259—1300) — талановитий поет, друг Данте.

Ці поезії були об'єднані у збірку «**Нове життя**», яка була прозово-віршованою автобіографічною повістю про історію кохання Данте до **Беатріче** і про створення поезій. В ній перепліталися прозові частини з поезіями.

Трактат «**Про народне красномовство**», написаний італійською розмовною мовою. Дата його написання точно не встановлена, достовірно відомо лише, що він створений до 1313 р. Трактат складається з двох книг. Літературна мова в розумінні поета — це передусім мова поезії, закріпивши певні норми, вона стане спільною мовою для всієї Італії. Данте вносить політичний зміст у свої судження, пов'язуючи їх з ідеєю єдності країни. Він характеризує діалекти Італії, яких налічує 14.

Трактат «Про народне красномовство» є першою в Європі мовознавчою працею, що містить матеріал для вивчення джерел італійської літературної мови.

Поема «**Божественна комедія**» написана в останній період життя Данте (1313-1321).

Він назвав свій твір «Комедією» згідно з нормами середньовічної поезики, в якій до цього жанру зараховувались твори з сумним початком і щасливим кінцем. Джованні Боккаччо, перший біограф Данте, виражаючи своє захоплення поемою, назвав її «божественною», після чого цей епітет додавався уже постійно.

Вперше під назвою «*Божественна комедія*» поема вийшла у світ у 1555 у Венеції.

Літературними джерелами поеми були середньовічні й античні твори. На величний задум поета особливий вплив мала «Енеїда» Вергілія.

Франческо Петрарка (1304-1374)

Видатний італійський гуманіст. Вивчав право, але згодом відмовився від законодавчої сфери. Прийняв духовний сан. Розум і почуття він вважав єдиним, чим слід керуватися у житті. Першим почав вивчати твори римських стародавніх поетів. Ф.Петрарка вважається засновником науки класичної філології в Європі.

Ф.Петрарка активно займався поетичною творчістю, він написав багато поезій італійською мовою та найголовніші свої латинські твори: героїчну поему «Африка» (1339-1342), історико-біографічний твір «Про знаменитих людей» (1338- 1358), дванадцять еклог «Буколічна пісня» (1346- 1348), сповідь у діалогах «Про зневагу до світу» (1342-1343).

«**Канцоньєре**» (Книга пісень) – збірка віршів італійською мовою, над якою Петрарка працював майже усе життя.

Збірка поділяється на дві частини: перша – «*Життя мадонни Лаури*», друга – «*Смерть мадонни Лаури*».

Головна тема «**Канцоньєре**» – любов поета до Лаури: їй і присвячена більшість віршів, при написанні яких Петрарка використав досвід любовної лірики своїх попередників – поезії трубадурів, італійської лірики поетів «солодкого нового стилю», Данте.

На ґрунті традиції у «Канцоньєре» Ф.Петрарка створив поезію нового типу, розпочавши розвиток гуманістичної лірики. Як ніхто з його попередників, він наблизився до реального земного життя людини.

По-новому зображено в «Канцоньєре» жіночий образ і кохання. Хоча Лаура безмірно ідеалізується, згідно з попередньою традицією, вона постає вже як жива жінка, з реальними, земними рисами. Уяву поета найбільше хвилює її зовнішній вигляд, її краса.

Основу змісту збірки становить напружений інтерес поета до своєї особистості, до свого внутрішнього світу, сповненого протиріч. Поет страждає від незгод між розумом і почуттям, духовним і чуттєвим коханням; земне існування здається йому суєтним, і водночас він усвідомлює неможливість подолати реальні земні пристрасті.

Джованні Боккаччо (1313-1375)

Письменник-гуманіст, учений, філолог. Був другом Петрарки, перебував під значним його впливом, але за характером творчості дуже відрізнявся від нього.

Найвидатніші твори Боккаччо написав прозою, зосередивши увагу на всебічному зображенні матеріальної сторони дійсності, на відтворенні людського буття в усій його різноманітності.

Першим значним твором Дж. Боккаччо був великий прозовий роман «Філоколо» (1336), в основі сюжету якого лежить відома в середньовічній літературі історія кохання язичника Флоріо та християнки Б'янчіфйоре. У середньовічний сюжет вплітаються мотиви з творів Овідія, образи античних богів – Юпітера, Венери, Марса, Амура. Розповідь позначена особистими переживаннями автора.

«Декамерон» (1350-1353), збірка оповідань, яка стала основою для формування жанру європейської реалістичної новели.

Джерела «Декамерона»

У XIII ст. було створено збірку новел «Новеліно», або «Сто давніх оповідок». Поряд із переказами легенд про святих та біблійних персонажів, сюжетами лицарських романів, байками про тварин і притчами, в ній містилися побутові оповідання на теми з італійського життя. За змістом це були веселі анекдоти, небилиці, короткі розповіді про кумедні випадки, дотепні відповіді на хитромудрі питання. Вони відзначаються народним гумором, вихваляють дотепність і винахідливість, висміюють негативні явища середньовічного життя, попів і ченців. За формою оповідання були примітивними, художньо недовершеними і не вважались повноправним літературним жанром.

У збірку входить 100 новел, з'єднаних вступним оповіданням-обрамленням. Починається цей вступ з опису чуми, яка охопила Флоренцію у 1348 р.

«Декамерон» (від грецького – десятиденник) – протягом десяти днів десять персонажів розповідають новели – кожний щодня по одній.

Сюжети для новел Боккаччо брав із різних джерел. Переважна більшість їх запозичена з античної, східної, середньовічної літератур, з фольклору, в окремих групах новел відтворені реальні події з флорентійського життя.

Нікколо Макіавеллі (1469-1527)

Виходець із збіднілого дворянського роду. Був секретарем флорентійської республіки, дипломатичним діячем.

Н. Макіавеллі висунув політичну програму, в основі якої лежала ідея сильної державної влади, його мрією була сильна італійська держава, яка могла б протистояти чужоземним загарбникам і економічному занепаду.

Писав як політичні трактати, так і сатиричні твори (вірші, епіграми, комедії («Мандрагора»)), а також ліричні поезії (сонети).

Трактат «**Державець**» (Il Principe) (написаний 1513 р., опублікований – 1532 р.) присвячено Лоренцо де Медичі.

Н. Макіавеллі зробив спробу сформулювати загальні закони політичного життя, викласти суть «ремесла політика», а також визначити роль і місце державця в Європі та Італії XVI століття.

У трактаті, мета якого «привести народ до створення нової держави», автор, будучи реалістичним політиком республіканського напрямку, намагається пізнати загальні закони політичного життя, трактує роль, місце і значення державця, володаря, зверхника в Європі та Італії XVI ст.

Важливим є те, що макіавеллізм, тобто приписувані Макіавеллі погляди, не завжди відповідають змісту його вчення.

Я не прикрашав своєї праці і не сповнював її ні розлогими міркуваннями, ні крикливими й пишними словесами, ні іншими принадами та оздобами, якими багато хто звичайно чепурить і присмачує свої твори, бо хотів, щоб уся робота або залишилася непоміченою, або привернула увагу єдине розмаїтістю змісту і важливістю предмета (Нікколо Макіавеллі «Державець»).

Торквато Тассо (1544-1595)

Творчість Т.Тассо припадає на час жорстокої реакції. Просвітник виявляв особливий інтерес до античної культури.

В 1562 р. з'явився перший твір – поема «**Рінальдо**», яка мала фантастичний лицарський сюжет.

У трактаті «**Міркування про епічну поезію**» (1564-1565) Т.Тассо обґрунтовує необхідність створення нового жанру поеми, в якому б поєднались середньовічна лицарська та антична епічна традиції.

«**Звільнений Єрусалим**» - одна з найвизначніших ренесансних епопей. Поет мав на меті створити християнський епос великого ідейного змісту.

Головну сюжетну лінію поеми становить розповідь про облогу Єрусалима військами хрестоносців на чолі з Готфрідом Буйонським. Батальні сцени подаються як зіткнення двох світів – християнського й мусульманського,

звеличуються католицькі ідеї і героїчні традиції середньовічного лицарства. Поема завершується перемогою хрестоносців, які виконують божу волю.

Проте у сюжет входять і написані в дусі куртуазної традиції численні епізоди, де змальовується кохання християнських воїнів і жінок-язичниць.

Великим художнім досягненням Тассо є глибоке розкриття внутрішнього світу персонажів, показ їхньої особистої трагедії у зв'язку з визначними історичними подіями.

Джордано Бруно (1548-1600)

«Ви з більшим страхом виголошуєте вирок, ніж я вислуховую його»

Італійський філософ, науковець, письменник-драматург, активний прибічник вчення М.Коперника Дж.Бруно рішуче виступив проти церкви і релігії взагалі, він вважав їх найсерйознішою перешкодою на шляху розвитку науки.

Перша з великих книг Джордано Бруно "**Бенкет на попелі**" вийшла в Англії 1584 р. Вона складається з п'яти діалогів, які ведуть чотири співбесідники, і присвячена головним чином викладу астрономічних ідей Коперника. Тут Дж.Бруно висловлює свої погляди про безмежність Всесвіту, про незліченність світів.

Ці ідеї він розвинув далі у книгах "**Про причину, початок і єдине**" (1584 р.), "**Про безмежність, всесвіт і світи**" (1584 р.) та "**Про невимірне та незліченне**" (1591 р.), у яких виступив як один з основоположників сучасного матеріалістичного природознавства, викладаючи вчення про матеріальну єдність світу, безмежного в просторі й часі.

В історії літератури Джордано Бруно відомий своїми драматичними творами, філософськими поезіями, памфлетами. Найбільш повно його обдарування сатирика проявилось в реалістичній гостро сатиричній комедії «**Свічник**» («**Неаполітанська вулиця**») (1582).

Назва комедії вказує на викривальний смисл твору. У вуличній говірці Неаполя це слово вживалося в переносному значенні як лайливе і відверто непристойне. Джордано Бруно називає ним людей, які *«не світять і не гріють»*.

У ній Дж.Бруно викриває безчесну й антигуманну діяльність пап, різноманітні людські пороки (грубі чуттєві насолоди, жадобу до грошей, злодійство і шахрайство, забобонність педантизм, пихатість та ін.).

АНГЛІЙСЬКЕ ВІДРОДЖЕННЯ

Суспільно-історичний контекст

1) XIV ст. було пов'язане з розкладом феодалізму, швидким розвитком міст, ремесел, торгівлі;

2) 1339-1453 рр. – Сторічна війна між Англією і Францією, яка активізувала боротьбу за зміцнення королівської влади;

3) діяльність реформаційного руху *лоллардів* (послідовники Джона Уїкліфа), що виступили проти папства і католицької церкви; 1381 р. – селянське повстання на чолі з Уотом Тайлером;

4) 1455-1485 рр. війна Червоної і Білої Троянди;

5) XVI ст. в Англії – утвердження абсолютної монархії (правління Генріха VII (1485-1509) і Генріха VIII (1509- 1547), під час якого сила феодального стану, а також церкви була підірвана остаточно);

б) рух Реформації і утвердження англіканської церкви;

7) інтенсивний розвиток економіки, внутрішньої й міжнародної торгівлі, мореплавства, розширення колоніальних територій і витіснення з міжнародної арени Іспанії (1588 р.).

«Підготовка» до Відродження розпочалася ще XIV ст., яке було пов'язане з розкладом феодалізму, швидким розвитком міст, ремесел, торгівлі. Особливо тісні зв'язки встановилися з Фландрією та Італією, звідки й почали проникати в Англію гуманістичні ідеї.

Виник реформаційний рух *лоллардів* ((голл. Lollharden, Lollarden, от lollen, lulen бормотать), що виступили проти папства і католицької церкви. *Джон Уїкліф* (1320-1384), священник і професор Оксфордського університету, виступив у 60-70-х роках XIV ст. з вимогою реформи церкви. Він відкидав вчення середньовічного католицизму про те, що церква не може існувати без папи і що папська влада вища за королівську. Виступи Уїкліфа мали велике ідеологічне значення. Він був одним з попередників європейської Реформації, яка відбулася в Європі в XVI ст. Та його трактати відіграли також і велику політичну роль.

В Англії інтенсивно розвивалися економіка, внутрішня й міжнародна торгівля, мореплавство. Країна створила сильний морський флот, завдяки якому вона поширила свої колоніальні території, витіснивши з лідируючих позицій Іспанію.

Усі ці процеси створили передумови для формування англійської нації, культури, мови. У середньовічній Англії після норманського завоювання (XI ст.) офіційною державною мовою була французька, нею користувалися в аристократичному середовищі і при дворі. Населення міста і села розмовляло

англосаксонськими діалектами. Тільки на початку другої половини XIV ст. на основі лондонського діалекту почала формуватися англійська літературна мова.

Джефрі Чосер (1340-1400)

Представник перехідного періоду (між Середньовіччям і Відродженням) в англійській літературі. Зазнав великого впливу творчості італійських гуманістів – Бокаччо і Петрарки. Дж.Чосер був першим представником англійського реалізму, відіграв велику роль у формуванні літературної мови своєї країни, розробляв нове віршування (силабо-тонічне), яке лягло в основу подальшого розвитку англійської поезії.

Найвидатніший твір Чосера – **«Кентерберійські оповідання»** – збірка віршованих оповідань, створена в останній період життя (не завершена), в якій зображується життя сучасної Англії. За будовою твір подібний до «Декамерона» Дж.Боккаччо. Проте Дж.Чосер не наслідує Дж. Боккаччо, для якого головною була фабула, дія, натомість для Дж.Чосера основна увага зосереджувалася на характеристиці персонажа. Дж. Боккаччо закладає основи оповідного, а Дж.Чосер драматургічного мистецтва епохи Відродження. Більша частина новел написана п'ятистопним ямбом і парно-римованим двовіршем з чергуванням чоловічих і жіночих рим. Дж. Чосер першим використав цей вірш в Англії, запозичивши його з французької поезії.

У пролозі **«Кентерберійських оповідань»** розповідається про те, як на околиці Лондона в таверні «Табард» якось під вечір зібралося 29 прочан, щоб відправитись всім разом у Кентербері поклонитися мощам святого Томаса Бекета. До цієї групи приєдналися і власник таверни Гаррі Бейлі і сам поет. Під час подорожі прочани за пропозицією веселого і дотепного Бейлі розповідають різні історії.

Оповідання збірки різноманітні за темами, жанровими особливостями, стилем. Сюжети взято з різних джерел: з книжок, усних оповідок, безпосередньо з життя. Дж.Чосер використав майже всі головні жанри середньовічної літератури, а також характерні для неї алегорію, фантастику й повчальний зміст.

Томас Мор (1478-1535)

Девізом життя Мора були слова італійського гуманіста Піко делла Мірандоли: **«Не задовольняючись пересічним, пристрасно прагнути до найвищого»**

Юрист, політичний діяч, гуманіст, письменник. Представник раннього періоду англійського Відродження. Здобув фах юриста, був обраний в парламент, працював помічником лондонського шерифа, згодом виконував дипломатичні доручення у Фландрії і Франції, а в 1529 р., за призначенням

короля, вступив на пост лорд-канцлера Англії. Проте, розходячись з королем у багатьох питаннях, зокрема реформації церкви, Мор у 1532 р. подав у відставку і відійшов від політики. Король вжив проти нього жорстоких репресій. Мора звинуватили в державній зраді, ув'язнили і засудили до смертної кари. 6 липня 1535 р. він був страчений.

Літературна спадщина Томаса Мора різноманітна, вона складається з оригінальних і перекладних творів.

Найзначнішими прозовими творами Томаса Мора є незакінчена історична праця **«Історія Річарда III»** (1513-1518) і **«Утопія»** (1516).

«Історія Річарда III» написана у двох варіантах – латинською і англійською мовою, за життя автора видана не була, почала друкуватися з 1543 р. в англійських хроніках. В основі твору – розповідь про злочинну діяльність Річарда Глостера, який несправедливо захопив корону і безжалісно загубив дітей. Праця Т.Мора була актуальною і виражала протест проти свавілля, беззаконня, лицемірства і терору, властивих англійській політичній системі того часу.

Найвідомішою працею Томаса Мора є **«Утопія»**.

У добу географічних відкриттів вона, розповідаючи про подорожі в невідомі краї, якнайбільше відповідала тогочасним віянням. Твір поділяється на дві книги і будується як бесіда автора з моряком Рафаїлом Гітлодеєм – нібито одним із супутників знаменитого мореплавця Америго Веспуччі.

У першій книзі йдеться про сучасний соціально-політичний лад країн Європи, і особливо Англії, у ній засуджуються війни, паразитизм дворянства, бідкування народу і розкривається причина соціальної несправедливості – панування приватної власності. Мор робить висновок, що розумний суспільний устрій можливий тільки за умови повного знищення приватної власності.

У другій книзі міститься розповідь Р. Гітлодея про суспільний лад на острові Утопія, де він нібито прожив більше п'яти років і покинув його тільки тому, що хотів розказати людям про цей новий світ. На острові панує ідеальний суспільний лад. **Утопія** – це суспільство соціальної рівності, де не існує приватної власності, грошей, де всі працюють і на рівних правах користуються плодами праці. Праця потрібна для забезпечення умов для духовного розвитку й освіти. Золото тут не має ніякої вартості. Політичний лад Утопії – демократичний, всі посади виборні, жінки мають рівні з чоловіками права.

Проте незважаючи на те, що Утопія – суспільство справедливості, у ньому допускається існування рабів. Крім того, сам Т. Мор не пропонує ніяких шляхів для досягнення, створення такого ідеального суспільства.

Френсіс Бекон (1561-1626)

Філософ, основоположник англійського матеріалізму. Людство, на думку Бекона, повинно підкорити собі природу і панувати над нею. Людство рухалося вперед завдяки науковим відкриттям і винаходам. Визнаючи геніальність багатьох давніх філософів, Бекон проте стверджував, що їхня геніальність не дала ніяких практичних результатів. Вони усі безкорисливо відшукували далекі метафізичні і моральні істини, не задумуючись про матеріальну (практичну) вигоду.

Ф. Бекон є автором незавершеної філософської утопії «**Нова Атлантида**», «**Велике відродження наук**».

«**Нова Атлантида**» – утопічний твір, у якому йдеться про фантастичну країну Бенсалем. Ключові питання, яким приділяється увага у творі – наука та сім'я. Ф.Бекон засуджує тогочасну аморальність європейців, проте опису досконалого суспільного ладу в Бенсалемі немає. У ній чільне місце посідає наука. Головною державною установою на Бенсалемі є Будинок Соломона – центр, в якому проводяться наукові дослідження, а їхні результати впроваджуються для розвитку промисловості і сільського господарства. Роль кожного члена Будинку Соломона чітко визначена. Виїжджати з Бенсалема дозволено лише науковцям для збору необхідної для досліджень інформації.

Розвиток театру в Англії

У першому десятилітті XVII ст. різко загострюються соціальні суперечності, посилюється політична реакція, антигуманістична войовничість пуританства. Все це вплинуло на розвиток пізнього англійського гуманізму і зумовило його кризу.

У період зрілого Відродження в англійській літературі розвивалися поетичні жанри, роман і драматургія. В останній чверті XVI – на початку XVII ст. провідним і найбільш розвиненим жанром англійської літератури була **драма**. У ній вдало поєдналися здобутки античної і континентальної ренесансної драматургії, а також народна національна театральна традиція.

У XVI столітті актори мали сумнівну репутацію — учасники театральних труп, які вели мандрівний спосіб життя, зазнавали утисків, їх могли засудити як волоцюг, піддати тортурам і навіть стратити. Проте з 1570-х років ситуація змінюється, а особливо після того, як королева Єлизавета (1533-1603) взяла деякі трупи під своє заступництво. Акторська справа офіційно була визнана професією.

На той момент, коли до столиці приїхав Шекспір, Англія доби Відродження переживала піднесення. За роки правління улюблениці народу королеви Єлизавети Англія з економічно відсталого перетворилася на одну з

наймогутніших країн Європи. У Лондоні почали з'являтися загальнодоступні театри, вистави яких залюбки відвідувала і сама англійська королева.

Перший стаціонарний театр з'явився у 1576 році. Він (та інші, збудовані пізніше) був подібний до заїзду, не мав даху й так і називався — «Театр». Його власником був колишній тесля, а потім актор, Джеймс Бербедж.

У «Театрі», як і всюди, майже не використовували декорацій, місце дії позначали написами на табличках, але велику увагу приділяли костюмам. До складу трупі входило 8-15 акторів; усі ролі виконували чоловіки.

Професія актора стала доволі прибутковою. Для тогочасного англійського театру було нормою кожні два тижні показувати нову постановку. Через це театральні трупи постійно відчували нестачу п'єс. Акторам, аби якось поновити репертуар, часто доводилося спішно переробляти тексти вже відомих творів.

З 70-х років розвиток драматургії супроводжувався стрімким зростанням кількості постійних професійних театрів, які використовували форму середньовічного міського масового театру, удосконалюючи її. Постійні театри стали доступними широким колам глядачів різних суспільних верств і перетворилися на розвагу загальнонародного характеру. Це активізувало творчість драматургів, спонукало до поширення тематики, пошуку нових жанрів, художнього удосконалення драми.

Перші зразки національної комедії і трагедії у театрі з'явилися в середині XVI ст. Ніколас Юдол – автор першої англійської комедії «**Ральф Ройстер Дойстер**» (бл. 1551). П'єса «**Горбодук**» (1562) Томаса Нортоні і Томаса Секвіла вважається першою англійською трагедією, вона вперше була показана при дворі королеви Єлизавети.

«**Університетські уми**» – англійські драматурги кін. XVI ст., попередники Шекспіра, які отримали освіту в Оксфорді або Кембриджі (Джон Лілі, Джордж Піль, Томас Лодж, Томас Неш, Роберт Грін, Томас Кід, Крістофер Марло) і намагались у своїй творчості синтезувати високу гуманістичну культуру і народну фольклорну традицію.

Джон Лілі (1553/54-1606)

Англійський драматург, сучасник Шекспіра. Виступив новатором у реформуванні жанру комедії: увів прозаїчний діалог, використав прийом паралельних діалогів слуг, створив особливу жанрову форму “*entertainment*” («розвага, видовище», в якому поєднувалися риси жанру «маски» і драми). Дж.Лілі належать 8 комедій: «Кампаспа», «Сафо і Фаон», «Галатя», «Ендиміон», «Мідас», «Матінка Бомбі», «Жінка на Місяці».

Крістофер Марло (1564-1593)

Найвидатніший з драматургів-попередників Шекспіра. Основоположник жанру високої трагедії Відродження в Англії. К.Марло належать п'єси: «Тамерлан Великий» (1587-1588), «Трагічна історія доктора Фауста» (1589), «Мальтійський єврей» (1590), «Едуард II» (1592), «Геро і Леандр».

Він створив новий тип драми, в центрі якої поставив героя сильних пристрастей і поривань, титанічну ренесансну людину.

Вільям Шекспір (1564-1616)

Шекспір (1564-1616) – англійський драматург. Народився в місті Стретфорд-на-Ейвоні, в родині ремісника і торговця. Вчився у місцевій граматичній школі, де вивчали класичні мови: грецьку і латину.

Певний час був актором мандрівної трупи, перш ніж потрапив до Лондона. З 1590 р. Шекспір працював у різних театрах Лондона. 1594 р. він вступив у найкращу лондонську трупу Джеймса Бербеда. У 1599 р. Бербед побудував театр «Глобус», на сцені якого і ставилися п'єси Шекспіра. Головні ролі у них виконував син Джеймса, видатний актор Річард Бербедж. Шекспір став пайщиком «Глобуса». Поєднуючи акторську і драматургічну діяльність, Шекспір проводив більшу частину свого часу в Лондоні, але в перервах виїжджав додому.

Літературна спадщина Шекспіра складається з 37 п'єс, поем «Венера та Адоніс» і «Зганьблена Лукреція» та сонетів.

Творчість Шекспіра поділяється на три періоди

Перший період (1590-1600) – написані драми-хроніки («Генріх VI», «Генріх IV», «Річард III»), ранні трагедії («Ромео і Джульєтта»), комедії («Комедія помилок», «Приборкання непокірної», «Сон літньої ночі», «Багато галасу даремно») і сонети. У творах цього періоду переважає оптимістичне, радісне сприйняття життя. Шекспір не уникає змалювання негативних рис дійсності, життєвих, соціальних суперечностей, але він впевнений, що зло можна подолати, вірить у торжество розумного і доброго.

Другий період (1601-1608) – «період великих трагедій», написані трагедії «Гамлет», «Отелло», «Король Лір», «Макбет», комедії «Кінець діло вінчає», «Міра за міру». Твори цього періоду (навіть комедії) позначені трагічним світосприйняттям, зумовленим кризою гуманізму в Англії.

Третій період (1608 - 1613) (романтичний) – написані останні трагедії на античні сюжети і оформлюється новий жанр – трагікомедія «Перікл», «Зимова казка», «Буря». Значне місце в цих драмах займає казково-фантастичний елемент.

ФРАНЦУЗЬКЕ ВІДРОДЖЕННЯ

З кінця XV ст. у Франції почався процес централізації країни і зміцнення держави. Великі феодали, втративши політичну незалежність, яку ліквідував король, перетворились на придворну знать, яка залежала від короля.

Стрімко розвивається торгівля і промисловість, а великі капітали починають зосереджуватися у нового соціального класу – буржуазії, яка вкладала ці капітали в сільське господарство, купувала феодальні замки і титули. З її середовища виділився значний прошарок бюрократії в суді та адміністрації. Таким чином створювалося нове дворянство.

Проводиться агресивна королівська політика, зокрема військові походи в Італію (1494-1559, Італійські війни), яку підтримує і фінансує передова частина дворянства. Тому прогресивні гуманістичні ідеї приходять безпосередньо з Італії. Через посередництво Італії французи знайомляться з гуманізмом та античною культурною спадщиною.

Спочатку зв'язок з гуманізмом зберігала також і релігійна реформа і виникнення *протестантизму* (у Франції - кальвінізму, який очолив **Жан Кальвін** (1509-1564)). Гуманісти прагнули звільнити людину від середньовічної ідеології, а майбутні релігійні реформатори - від католицизму. Оскільки католицизм невіддільний від середньовічної культури й світогляду, то гуманісти не могли не боротися й проти нього. Таким чином, у боротьбі проти ідеології середньовіччя гуманісти в особі протестантів мали сильного спільника.

На початку XVI ст. гуманістичний рух у Франції очолює король Франціск I. Він запрошує видатних італійських художників, привозить з Італії твори гуманістичного мистецтва, наближає до двору гуманістів-учених, поетів, художників, сприяє розвитку книгодрукування, поповнює королівську бібліотеку старовинними манускриптами.

На формування й розвиток гуманізму впливала попередня літературна національна традиція і народна сатирична література. Селянство і городяни постійно боролися за свої права, що спричиняло виникнення селянських і робітничих повстань, які супроводжувалися бурхливим розвитком сатиричної народної літератури. У балаганних виставах, карнавальних процесіях, анекдотах, фарсах гостро висміювались церковна служба, проповіді; розбещені ченці, дурні богослови, нікчемні лицарі.

Проте, коли гуманістичний рух у Франції набув масштабного і руйнівного для королівської влади і релігії характеру, проти нього починаються масштабні репресії:

- 1) 1535 р. – королем підписано указ про знищення друкарства (потім скасовано);

- 2) 1540 р. – утверджено інквізитор французького королівства, дозволено орден ієзуїтів;
- 3) 1546 р. – у Парижі спалено Етьєна Доле – поета, вченого, видавця гуманістичних творів;
- 4) 1553 р. – в Женеві, центрі протестантської церкви, на вимогу Кальвіна було спалено видатного вченого Сервета.

Таким чином, гуманісти у Франції самостійно боролися проти церковної і феодальної реакції.

У другій половині XVI ст. у Франції спостерігається *криза гуманізму*, що була пов'язана з боротьбою релігійних напрямів – протестантизму і католицизму. Папський Рим вів активну боротьбу із протестантами. Система заходів спрямованих на припинення і виколення реформаційних ідей і рухів, отримала назву **Контрреформація**. Почалось творення нових орденів. Одним із таких був *Орден єзуїтів або «Товариство Ісуса»*, заснований у 1534 р. Ігнатієм Лойолою (1491–1556), а офіційно затверджений Папою Павлом III у 1540 р. Головним завданням «Товариства Ісуса» було зміцнення католицької церкви в боротьбі з ересю.

Розвиток французької літератури

Література змінювалася відповідно до суспільно-історичних подій, тому розвиток французької гуманістичної літератури поділяється на два етапи:

- 1) **п.п. XVI ст.** – література відзначалася оптимізмом, вірою в можливість утвердження кращого, розумнішого устрою, гостротою і сміливістю критики феодальної дійсності; під час католицької реакції література набула войовничого, гостро сатиричного характеру (діячі першого етапу – Маргарита Наваррська, Бонавентюр Депер'є, Клеман Маро, **Франсуа Рабле**);
- 2) **др. пол. XVI ст.** – література активно розвивається, але уже позначена кризовими явищами (діяльність поетів «Плеяди» (Ронсара), Монтеня й д'Обіньє).

Маргарита Наваррська (Маргарита де Валуа, Маргарита Ангулемська, Маргарита Французька) (1492-1549)

Сестра короля Франциска I, один з активних діячів гуманістичного руху. Була всебічно освіченою особою, захоплювалася античною культурою, італійською літературою, особливо творами Данте, Петрарки і Боккаччо, знала класичні мови. При її дворі у Наваррі групувалися вчені-гуманісти, художники, письменники (гурток Маргарити Наваррської).

Маргарита Наваррська писала вірші, поеми. Найкращий твір – прозова збірка новел «Гептамерон», яка писалася протягом багатьох років, і була надрукована уже після смерті письменниці в 1558 р.

«Гептамерон» створений під значним впливом «Декамерона» Боккаччо, проте в ньому відсутня гостра сатира і твір позначений загалом впливом куртуазної літератури.

«Гептамерон» – семиденник, він містить 72 оповідання, які об'єднуються вступом-обрамленням. Десятеро дворян, чоловіків і жінок, повертаючись з курортної місцевості, змушені затриматися в дорозі через негоду. Свій час вони заповнюють розповідями різних історій, які й становлять зміст збірки.

Клеман Маро (1496- 1544)

Клеман Маро вважав себе послідовником Ф.Війона, звертався до жанрів французької народної поезії, засвоював ліричні форми Катулла й Овідія. Маро писав поеми, балади, послання, еклоги, елегії, похвальні пісні, епіграми; він перший у Франції наслідував петрарківський сонет. У поезіях Маро йдеться про повсякденні пригоди, інтриги й урочисті події при королівському дворі, про кохання й розчарування, трапляються меланхолійні міркування про смерть, значне місце в них посідає сатира на ченців, суддів, схоластів із Сорбонни.

Головна цінність поезій Маро полягає у чуттєво-матеріальному сприйнятті світу, в посиленому інтересі до всього земного, що є рисами нового, гуманістичного світогляду, спрямованого проти релігійної догматики.

Франсуа Рабле (1494-1553)

Найяскравіший представник першого етапу французького Відродження. Всебічно освічена особистість (мав духовну освіту, здобув ступінь доктора медицини).

Рабле народився в Шиноні (невеличке містечко провінції Турень). Його батько належав до дрібної буржуазії і, щоб дати можливість скласти синові кар'єру, віддав сина в сусіднє абатство, а потім в монастир, де Рабле отримав звичайну духовну освіту, вивчав латину, а потім перейшов у францисканський монастир в Пуату і прийняв там духовний сан священника (1520). Проте Рабле був дуже допитливою натурою, тому гуманістична діяльність захоплювала його більше, ніж монаша. Він вивчав астрономію і грецьку мову, право, листувався з видатними вченими-гуманістами.

Світову славу Рабле приніс великий сатиричний роман «Гаргантюа і Пантагрюель», який він з 1532–33 став випускати частинами під псевдонімом Алькофрібас Назьє (анаграма його імені).

Роман був спрямований проти тогочасних релігійних, політичних, соціальних вад суспільства – схоластики, феодалських війн та ін.

Сатира Рабле мала міфологічно-алегоричну форму. Франсуа Рабле проявляється у цьому творі як життерідисний ідеаліст, який оспівує усі радощі життя, виступає за гармонійний розвиток духу і плоті, і одночасно викриває тогочасні негаразди.

Форма твору – *казка-сатира* – запозичена письменником із народної літератури: в усній творчості Франції на початку XVI ст. були дуже поширені гумористичні розповіді про пригоди велетнів. Особливої популярності набула легенда про велетня Гаргантюа. У 1532 р. один із варіантів її був опублікований у Ліоні як народна книга під назвою «Великі й неоціненні хроніки великого велетня Гаргантюа». В ній у дусі пародії на лицарський роман розповідається казкова історія про Гаргантюа. Невдовзі, у тому ж 1532 р., Рабле видав свій твір, назвавши його «*Страшні й жахливі діяння і подвиги славного Пантагрюеля – короля динсодів, сина великого велетня Гаргантюа*». У 1534 р. письменник видав другу книгу – «*Повість про жахливе життя великого Гаргантюа, батька Пантагрюеля*». У пізніших виданнях послідовність частин змінилася, і ця книга стала першою частиною роману.

Паризька літературна група «Плеяда»

У др. пол. XVI ст. активно розвивається гуманістична поезія. Ще в 40-ві роки нові тенденції в поетичній творчості проявилися у поетів ліонської школи (Моріса Сева, Луїзи Лабе та ін.), які наслідували досвід Петрарки та італійських поетів неоплатонізму XV ст., оспівували ідеальну любов, зображували жінку як втілення найвищих добродішностей. Ліонським поетам не властивий демократизм раннього французького гуманізму. Вони наповнювали свої твори інтелектуалізмом, надавали великого значення естетичності форми, відстоювали високий ідеальний зміст поезії.

Ліонська школа дала певний поштовх до інтенсивного розвитку гуманістичної поезії в другій половині XVI ст. Найвищим її досягненням була творчість поетів паризької літературної групи «**Плеяда**» (1547 р.), до якої входили Жоашен дю Белле, Жан Дора, Жан Антуан де Баїф, Етьєн Жодель, Понтюс де Тіар, Ремі Белло. Очолював групу П'єр де Ронсар.

У 1549 р. дю Белле опублікував трактат «**Захист і звеличення французької мови**», в якому було сформульовано теоретичні принципи групи. Цей трактат і вважається програмним маніфестом «Плеяди». Основне в «Захисті» – заклик до створення нової національної гуманістичної поезії, яка б ґрунтувалася на засвоєнні античності. Дю Белле виступає проти латиномовної поезії і відстоює права французької мови.

П'єр де Ронсар (1524-1585)

найвидатніший представник «Плеяди», прагнув прославити французьку мову та поезію, принести користь своїй країні, не розважати, а вчити читача.

У 1550 р. вийшла у світ перша збірка «Чотири книги од» (наслідує Горація), а в 1552 р. – збірка «Любовні вірші до Кассандри» (любовна лірика, створює під впливом Петрарки).

ІСПАНСЬКЕ ВІДРОДЖЕННЯ

Суспільно-історичний контекст

- **РЕКОНКІСТА** – відвоювання іспанцями і португальцями на Піренейському півострові земель, загарбаних на початку 8 ст. арабами і берберами, тривала з 718 р. до кінця 15 ст.;
- роздрібленість держави на окремі королівства, що послаблювало владу короля;
- боротьба за встановлення абсолютної монархії, що супроводжувалася зростанням зовнішньої могутності Іспанії;
- посилення інквізиції;
- збагачення за рахунок колонізованих територій.

Через реконкісту країна була роздріблена на окремі королівства, які створювалися в різний час у міру відвоювання іспанської території від маврів, а це послаблювало владу короля.

Обмежували королівську владу і міста, які відігравали велику роль у боротьбі з маврами, мали незалежність і значні права. Особливо розвинутими були торговельні міста на узбережжі Іспанії, оскільки вони підтримували тісні зв'язки з Італією. Уже в XVI ст. представники міст становили наймогутнішу частину *кортесів* – дорадчого органу, що створився в Іспанії ще в XI ст. і складався з представників дворянства, міст і духовництва.

На початку XVI ст. рішучу спробу централізувати країну і замінити феодальну монархію абсолютною здійснив Карл I. Боротьба за встановлення абсолютної монархії супроводжувалася зростанням зовнішньої могутності Іспанії, яка згодом стала першою колоніальною державою, найбільш впливовою країною Європи. Колонії грабувалися, з Америки вивозилося золото.

Головною опорою абсолютизму були армія і католицька церква. Іспанія стала батьківщиною єзуїтів, країною найжорстокішої інквізиції.

Авантюрна зовнішня політика абсолютизму розбещувала населення, відвертала увагу від плідної праці всередині країни і вселяла надію на легке збагачення в колоніях і підлеглих європейських країнах (Фландрії, Італії) шляхом військової служби.

Повністю консолідувати країну іспанський абсолютизм не зміг і в кінці XVI ст. Іспанія втрачає свою могутність на міжнародній арені.

У XV ст. Іспанія була тісно пов'язана з Італією і добре ознайомена з її культурою. Досвід італійської літератури, особливо творчість Данте, Петрарки і Боккаччо, засвоювався придворною літературою. Під сильним впливом Петрарки в цей час в Іспанії створюється сонет (маркіз де Сантільяна), з'являються в

аристократичній літературі дидактичні поезії, алегоричні твори, епічні поеми, твори сатиричного характеру.

Наприкінці XV ст. іспанська література вступила в період Відродження. Подібно до Італії, Франції у літературі Відродження в Іспанії використовувалися здобутки античної і гуманістичної літератури європейських країн, особливо Італії, а також національна літературна традиція і народна творчість.

Це визначило виникнення в літературі двох напрямів:

- 1) демократичний – провідний, що базувався на традиціях народної літератури, у ньому найповніше проявився характер ренесансної літератури, визначений тими силами, що існували в іспанському народі і були породжені його героїчною історією. Характерні риси іспанської літератури: демократизм, багата уява, пристрастність, органічне засвоєння й збереження народних поетичних форм.
- 2) «учений» – що базувався на використанні античності. Водночас у своєрідних обставинах країни рано визначився розрив між ідеями Відродження і реальністю, що зумовило й раннє розчарування в гуманістичних ідеалах, і гострокритичне зображення реальної дійсності в літературі.

Іспанське і португальське Відродження розвивалися паралельно, оскільки Португалія була підвладна Іспанії з 1581 по 1640 рік.

Мігель де Сервантес Сааведра (1547-1616)

Сервантес народився в м. Алькале-де-Енарес, де здобув початкову освіту, потім навчався в Мадриді, здобув гуманітарну освіту. Бідність спонукала його до освоєння різних професій. У морській битві біля Лепанто втратив ліву руку. Після видужання продовжив участь у війні. В 1575 р. потрапив у рабство, в якому провів п'ять років. Ці події з його життя часто відображалися у його творах. Продавши усе своє майно, у 1580 р. мати викупила його з рабства, проте, не маючи ані зв'язків, ані грошей Сервантес знову повернувся на військову службу. Повернувшись в Іспанію, почав активно займатися літературною діяльністю, одружився. Перед смертю прийняв сан ченця.

Світову славу Сервантесу приніс його роман **«Вигадливий ідальго Дон Кіхот Ламанчський»** (перша частина – 1605 р., друга – 1615 р.). Сервантес створив новий тип жанру, від якого починається розвиток реалістичного роману в світовій літературі.

Головний задум роману **«Дон Кіхот»** - пародія на лицарські романи, оскільки на той час ними дуже захоплювалися в Іспанії. У авторській передмові до першої частини твору визначається, що завдання роману – підірвати авторитет поширених у народі лицарських книг.

«Дон Кіхот» розповідає історію бідного ідальго з Ламанча, який збожеволів через надмірне захоплення лицарськими романами. Уявивши себе мандрівним лицарем, він у всьому наслідує героя лицарського роману і виїздить на подвиги на честь Прекрасної дами, для захисту усіх скривджених і пригнічених. Озброївшись іржавими уламками старого обладунку, Дон Кіхот виїхав на жалюгідній шкапі, якій дав ім'я – **Росінант** (від іспан. *Rosín* «робочий (низькопородний) кінь» і *ante* – «до», «раніше», «перед»), за зброєносця узяв хитрого селянина Санчо Пансу, а дамою свого серця обрав селянку Альдонсу Лоренсо, назвавши її принцесою Дульсінеєю Тобоською.

Реальний світ Дон Кіхот сприймає в дусі фантазій та вигадок лицарського роману.

Лопе Фелікс де Вега Карпіо (1562-1635)

«Ніколи не зображуйте неможливого, бо перше правило мистецтва каже, що воно не може наслідувати нічого, крім істинного» (Лопе де Вега)

Основоположник національного іспанського театру.

Лопе де Вега писав різні за жанрами твори (поєми, ліричні поезії, романси, сонети, еклоги, елегії, послання, пригодницькі романи, новели). Але визначальне місце в його творчості займають драматичні твори. У драматургії Лопе де Веги розробляються переважно соціально-політичні проблеми, зазвичай на історичному матеріалі, і побутові.

Значну увагу Лопе де Вега приділяв питанням теорії театру і драми, викладав і відстоював свої принципи в передмовах до власних творів і в спеціальному поетичному трактаті *«Про нове мистецтво писати комедії у наш час»* (1609). Виступав проти дотримання правила «трьох єдностей» і суворого поділу жанрів на **«низькі»** і **«високі»**.

Мистецтво Лопе де Вега розумів як наслідування природи і цінність драм вбачав у природності, правдоподібності, точному відтворенні дійсності, а не в строгому дотриманні правил Арістотелевої поетики.

Драма, на його думку, повинна задовольняти запити народного глядача, давати йому насолоду. Художня вартість драми визначається тільки силою її емоційного впливу на публіку. Лопе де Вега вважає, що справжньою є тільки така комедія, яка подобається глядачу і тримає його в постійному напруженні протягом усієї вистави. Звідси і вимоги вироблення високого мистецтва драматичної інтриги, різноманітності вірша і мови в одній п'єсі, поділу комедії не на п'ять, як у класицистів, а на три акти.

Тематична класифікація драм Лопе де Веги:

Героїчні драми, написані на сюжети національної історії, проникнуті патріотизмом та ідеалізацією минулого – арабське завоювання і боротьба з

маврами («Благородний Абенсерадж»), боротьба королів з феодалами («Єврейка з Толедо»), відкриття Америки («Новий світ, відкритий Христофором Колумбом»).

Комедії «плаща і шпаги», названі так за типовими предметами одягу дворян, які виступали головними діючими персонажами у таких п'єсах («Собака на сні», «Мадридські води»). Вони відзначаються реалістичністю, у них відображався сучасний драматургу світ, проте описувалося переважно дворянське суспільство, а сюжет базувався на почуттях – любові, ревнощах, гордості і честі. Ключове місце у п'єсах «плаща і шпаги» займає *інтрига*, яка драматизує і активізує дію, тобто головним є напружений розвиток дії, а не вималювання характерів п'єси.

П'єси, в яких головними героями є народ або вихідці з народу («Розумний у своєму домі», «Фуенте Овехуна»), у них відображається суспільно-політичні погляди автора. У цих п'єсах стверджується думка про те, що звичайні селяни, ремісники ані за своїми розумовими здібностями, ані за моральними якостями не поступаються аристократам. Їм так само притаманні почуття власної гідності та честі.

ВІДРОДЖЕННЯ В НІМЕЧЧИНІ І НІДЕРЛАНДАХ

Гуманізм в Німеччині та Нідерландах почав розвиватися вже наприкінці XV ст. і протягом першого тридцятиліття XVI ст. набув свого розквіту. Він, як і в інших країнах, був обумовлений суспільно-історичними і економічними чинниками.

Уже в XV ст. у Німеччині спостерігається значний економічний підйом, в цей час існувало багато сильних розвинених міст, в яких розвивалися торговельні відносини. Але розвиток різних частин країни відбувався нерівномірно, зв'язок між ними був недостатній, тому економічне зростання окремих частин не сприяло національному об'єднанню і посиленню централізації. Це було зумовлено тим, що різні міста вели торгівлю з різними країнами, єдиного ринку не було і утворювати його було не вигідно для окремих князівств, на які у той час була поділена Німеччина.

У країні панував папський Рим. Католицькі князі церкви втручалися в світські справи, претендували на керівництво духовним життям країни, утисквали просте, бідне населення, викликаючи ненависть у всіх шарах німецького суспільства. В країні створилася сильна антикатолицька опозиція, на ґрунті якої в 1517 р. виник рух Реформації, який переріс у Велику селянську війну 1523-1525 рр. Проте Реформація тільки на першому етапі мала прогресивний характер.

Активно розвивалася **демократична література**, яка поширювалася у формі «народних книг», основою яких були різноманітні джерела: перекази французьких лицарських романів, німецький героїчний епос, середньовічні шванки. «Народні книги» були орієнтовані на простий народ, з XVI ст. вони набувають значної популярності. Широко відомою стала весела книга про Тіля Уленшпігеля, вперше надрукована близько 1500 р. Вона містить майже 100 шванків, в яких розповідається про життя, пригоди й витівки Тіля Уленшпігеля. Вдаючи з себе дурника, виконуючи буквально все, що йому говорять, Тіль спілкується з представниками усіх соціальних кіл та станів. Також однією з найвідоміших німецьких «народних книг» другої половини XVI ст. була книга про Іогана Фауста - ученого кінця XV-початку XVI ст.

Наприкінці XV ст. під значним впливом національної літературної традиції розвинулася творчість страсбурзького гуманіста **Себастіана Бранта** (1457-1511). Писав не тільки латинською, а й німецькою мовами. Найбільш відомим є його сатирико-дидактичний твір «Корабель дурнів» (1494).

Періодизація німецького Відродження

- 1) сер. XV ст. – зародження культури гуманізму, література стає соціально визначеною, у ній піднімаються проблеми волі;

- 2) др. пол .XV ст. – **період раннього гуманізму** (розповсюджуються гуманістичні вчення, в університетах починається боротьба із схоластиком, зростає інтерес до античності та італійської культури, винайдення книгодрукування І. Гуттенбергом, що сприяло поширенню гуманістичних поглядів і формуванню основ німецького гуманізму. Німецькі гуманісти опановують класичну латинську мову, якою користуються і в своїх дослідженнях, і в художній творчості;
- 3) кін. XV – перше тридцятиріччя XVI ст. – **період зрілого Відродження** (велика увага приділяється філології, зарозповсюджуються антикатолицькі настрої; відбувається стрімкий розвиток образотворчого мистецтва, вершину якого становить творчість одного з титанів Відродження Альбрехта Дюрера; література войовничої антикатолицької та антифеодальної спрямованості. Провідну роль відіграє сатира, основні жанри – памфлети, пародії, комедії, сатиричні діалоги, епіграми, джерелами яких були антична література, особливо сатиричні її жанри, національна середньовічна література і фольклор.

Визначне місце німецькому Відродженню займає **Йоганн Рейхлін** (1455-1522) – учений, чия діяльність мала великий вплив на розвиток гуманістичної суспільної думки і літератури. Він очолив боротьбу німецьких гуманістів з реакційними богословами та схоластами, причиною виникнення якої стала вчена дискусія між Рейхліном і домініканським монахом Іоганном Пфєфферкорном про те, варто чи ні спалювати іудейські книги як нехристиянські. Рейхлін стверджував, що в жодному разі цього робити не можна, оскільки ці книги мають загальнокультурне значення і в цьому його підтримували гуманісти і з інших країн. І. Рейхлін видав збірку «Листи знаменитих людей» (1514), яка складається з листів, написаних Рейхліну гуманістами з приводу його боротьби проти обскурантів (обскурантизм – вкрай вороже ставлення до просвітництва і науки, мракобісся).

Під час полеміки навколо справи Рейхліна утворився гурток радикально налаштованих гуманістів при Ерфуртському університеті. Вони гостро виступали проти схоластики, відстоювали ідею національної єдності, вимагали звільнення країни з-під влади папського Риму. Групою гуманістів Ерфуртського гуртка – Кротом Рубеаном, Германом Бушем, Ульріхом фон Гуттеном та ін. написаний найвидатніший твір гуманістичної літератури «**Листи темних людей**» (частина перша – 1515 р., частина друга – 1517 р.).

Використавши прийом літературної містифікації, автори побудували книгу як збірник листів, нібито написаних магістру Ортуїну Грацію його друзями й однодумцями, богословами й риторамі. Ці люди показуються як вкрай обмежені

й забобонні, вони є обскурантами (*obscuri viri* – темні люди). Вони схиляються перед Ортуїном Грацієм і люто ненавидять Рейхліна й гуманістів, вважають їх єретиками й готові спалити їх на вогнищах інквізиції.

Ульріх фон Гуттен (1488-1523)

Найвидатніший представник німецького гуманізму, прихильник Реформації і національної єдності Німеччини. Довгий час жив як мандрівний учений.

Його твори мають агітаційну спрямованість і закликають до активної боротьби проти папства і княжого деспотизму.

Був вихідцем зі старовинного, але збіднілого дворянського роду. Народився у Франконії, на півдні Німеччини. В 11 років, через слабе здоров'я, його віддали в бенедиктинський монастир, де він гарно вивчив латину, проте з великою відразою почав ставитися до монашого життя. Він утік з монастиря, не прийнявши духовного сану. Після цього починає подорожувати Німеччиною, Італією (де він спостерігав за католицьким духовенством, проти якого пізніше і спрямує свою сатиру) навчався в різних університетах (зокрема Болонському).

В 1511 р. латинською мовою з'являється його поема **«Про мистецтво віршування»**, яка зробила його популярним у літературних колах. У літературній діяльності тяжів до сатири і памфлету.

У. фон Гуттен був одним з активних авторів другої частини «Листів темних людей», проте найкращі публіцистичні зразки пов'язані з його боротьбою проти католицької церкви. Своїми виступами проти Риму він дуже сильно підривав авторитет папської влади.

Найбільшу антипапську спрямованість мають **«Діалоги»** (Dialogi) Гуттена («Лихоманка», «Вадиск, або Римська Трійця», «Спостерігачі», «Розбійники»). Вони були надруковані латинською мовою двома випусками, в 1520 і 1521 рр. Також У. фон Гуттен писав німецькою і нею ж переклав деякі діалоги.

Головною силою у боротьбі з папством У. фон Гуттен вважав лицарство. Він був його ідеологом і мріяв про створення міцної німецької держави під керівництвом імператора, який би виконував волю лицарів. В цьому полягала сутність задуманої ним реформи політичного керування. У. фон Гуттен намагався зменшити владу князів, які заважали об'єднанню країни, а також виступав за відокремлення церковних земель.

Еразм Роттердамський (1466-1536)

Найвидатніший представник західноєвропейського гуманізму. З відразою ставився до ченців. Визначальна риса світогляду – індивідуалізм.

Еразм Роттердамський вів життя вільного літератора, багато подорожував: побував в Італії, Англії, Німеччині, Австрії, Швейцарії, останні роки життя провів у Базелі. Живучи протягом тривалого періоду у різних країнах, він знайомився з їхньою культурою, суспільно-політичним життям. У своїх працях завжди піднімав проблеми, які були актуальними не тільки для якоїсь певної нації, а для усіх людей загалом. Тому Еразм Роттердамський фактично представляв інтелектуальні та суспільні інтереси усієї Західної Європи.

Перша велика праця Еразма Роттердамського «**Adagia**» («Приказки»), була надрукована в 1500 р.: це була книга відомих висловів з власними коментарями відомих давніх класиків, античних грецьких діячів, сатиричних епізодів.

Сатиричний трактат «**Похвальне слово Глупоті**» є своєрідною енциклопедією тогочасної дійсності. Чіткого жанрового визначення цей твір не має. Автор використав широко вживану античними письменниками форму жартівливого панегірика, до якої часто зверталися гуманісти, але передусім спирався на народну літературу та народний театр, в якому мудрість часто виступала під виглядом дурості й викривала глупоту і пороки.

Будується «Похвальне слово» як монолог Глупоти, який вона з кафедри виголошує перед багатолюдними зборами.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

I. Італійське Відродження. Данте «Божественна комедія»

1. Данте і суспільне життя Флоренції цього періоду (біографія, політична діяльність, історія створення «Нового життя», вигнання Данте із Флоренції).
2. Данте як творець загальнонаціональної італійської літературної мови («Бенкет» (вступ), трактат «Про народне красномовство»).
3. «Божественна комедія»: смисл та історія назви. Проблема жанру. Творчість Вергілія і формування поглядів Данте. Значення «Божественної комедії» для світової культури.
4. Композиція «Божественної комедії». Модель Всесвіту в поемі: «Пекло», «Чистилище», «Рай». Сильові відмінності між частинами.
5. Модель Пекла: особливості топографії, ієрархія гріхів, політична тенденційність; образ автора.
6. Концепція Чистилища в поемі: форма, структура та грішники.
7. «Рай»: небесні сфери. Образ Вічної Жіночності – Беатріче.
8. Роль символів та алегорії в «Божественній комедії».

Література:

1. Борхес Х.Л. Девять очерков о Данте // Борхес Х.Л. Собрание сочинений: В 4 т. – СПб., 2006. – Т. 4.
2. Данте і Україна / Уклав М. Стріха. — К., 2000.
3. Данте. Божественна комедія: Пекло: поема / Данте; [пер. з італ., упорядкування, передмова М. Стріхи]. – Львів: Астролябія, 2017. – 352 с.
4. Данте. Божественна комедія: Рай: поема / Данте; [пер. з італ., упорядкування, передмова М. Стріхи]. – Львів: Астролябія, 2017. – 368 с.
5. Данте. Божественна комедія: Чистилище: поема / Данте; [пер. з італ., упорядкування, передмова М. Стріхи]. – Львів: Астролябія, 2017. – 320 с.
6. Доброхотов А.Л. Данте Алигьери. – М., 1990.
7. История западноевропейской литературы. Средние века и Возрождение / Под ред. М.П. Алексеева и др. – М., 2000.
8. Мир Данте: В 3 т. / Сост. С. Кондратов. – М., 2002.
9. Новикова М. Українська „Божественна комедія” // Сучасність. –1995. – №5. – С. 62–64.
10. Стріха М. Данте й українська література. Досвід рецепції на тлі „запізнілого націєтворення”. – К.: Критика, 2003. – 164 с.
11. Стріха М. Завершуючи подорож Данте: Від перекладача (передмова) // Данте Аліг’єрі. Божественна Комедія: Рай / Данте Аліг’єрі; перекладач, упоряд., автор передм. М. Стріха. – Львів: Астролябія, 2015. – С. 5-38.

II. Дж. Бокаччо «Декамерон»

1. Життєвий і творчий шлях Дж.Бокаччо. Його естетичні погляди.
2. Жанр ренесансної новели, її витоки.
3. Історія створення «Декамерона». Його місце у творчості Дж.Бокаччо.
4. Композиція «Декамерона» (рамкове обрамлення, вибір оповідачів).
5. Тематика і проблематика новел «Декамерона», основні типи новел та їхня будова.
6. Проблема позитивного героя в «Декамероні»: концепція людини, її гуманістичний пафос і художнє втілення в образах твору.
7. Сатиричне начало в «Декамероні» і способи його художнього втілення.
8. Значення «Декамерона» для подальшого розвитку західноєвропейської прози.

Література:

1. Боккаччо, Дж. Декамерон.
2. Андреев М.Л. История литературы Италии. Том 1. М., 2000. – 592 с.
3. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох / Пер. з англ. – Київ, 2007. – 720 с.
4. Давиденко Г. Й., Акуленко В. Л. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. - Київ : ЦУЛ, 2007. – 248 с.
5. Кочур Г. Джованні Боккаччо // Боккаччо Дж. Декамерон / Пер. з італ. М.Лукаша. – Харків, 2005. – С. 3-26.
6. Мелетинский Е. М. Историческая поэтика новеллы. – М.,1990.
7. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури: Середні віки та Відродження: Підручник / За ред. Я. Кравця. – Київ, 2011. – 476 с

III. Відродження в Англії. Драматургія У. Шекспіра

1. Культурно-історична специфіка доби Відродження в Англії (загальна характеристика).
2. Творчий шлях У. Шекспіра. Шекспірівське питання.
3. Сонет у творчості У. Шекспіра.
4. Джерела сюжетів, структура, мова п'єс У. Шекспіра.
5. Проблематика «великих трагедій» У. Шекспіра та їх філософський смисл:
 - а) трагічний конфлікт «Гамлета» і відображення в ньому основного конфлікту епохи;
 - б) мотив помсти, повторення мотива помсти в лініях другорядних персонажів, смисл цього прийому;
 - в) сутність трагічного конфлікту і поетика драми «Король Лір».
6. Національна історія Англії і проблеми влади в історичних хроніках У. Шекспіра («Річард III», «Генріх IV»).

7. Проблематика і «магістральний сюжет» комедій У. Шекспіра («Дванадцята ніч», «Сон у літню ніч»).

Література:

1. Берджесс Э. Уильям Шекспир: Гений и его эпоха. – М., 2001.
2. Брандес Г. Шекспир. Жизнь и произведения. – М., 1997.
3. Комарова В.П. Творчество Шекспира. – СПб., 2001.
4. Михальчук Н. О. Своєрідність абсурду в творах В. Шекспіра [Електронний ресурс] / Н.О. Михальчук // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Філологічна. – 2012. – Вип. 27. – С. 236-239. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_27_73
5. Ренесансний титанізм та його прояви. Культурологія: теорія та історія культури: навч. посібник/ за ред. І. І. Тюрменко, О.Д. Горбула. Київ: Центр навчальної літератури, 2004.
6. Торкут Н. Гамлетизм: українська версія (пролегомени до дискусії). // <https://shakespeare.znu.edu.ua/uk/torkut-natalija-gamletizm-ukrainska-versija-prolegomeni-do-diskusii/>
7. Уваркіна О. Філософські аспекти трагедії В.Шекспіра "Гамлет, принц данський" [Електронний ресурс] / О. Уваркіна, Н. Бекетова // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 73. – С. 248-250.
8. <https://shakespeare.znu.edu.ua/uk/>

IV. Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель»

1. Відродження у Франції та його особливості.
2. Життєвий і творчий шлях Франсуа Рабле.
3. Джерела роману Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель». Зв'язок твору Ф.Рабле з фольклором.
4. Історія створення роману. Художній метод Ф.Рабле («гротескний реалізм»).
5. Жанрова своєрідність роману.
6. Композиція роману.
7. Образна система роману (Гаргантюа, Пантагрюель, Панург, брат Жан).
8. Гуманістична проблематика в романі.
9. Система навчання Гаргантюа; лист Гаргантюа до Пантагрюеля; освіта Пантагрюеля.
10. Телемське абатство (утопічні ідеї Ф.Рабле).
11. Особливості комічного у Ф.Рабле, поняття «амбівалентного сміху» (за М. Бахтіним).

Література:

1. Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель».
2. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – М., 1965, 1990.
3. Білецький Олександр. Франсуа Рабле і його книга. – в: Олександр Білецький. Зібрання праць у п'яти томах. – т. 5. Зарубіжні літератури. – К., 1966. – С. 305-324.
4. Шайтанов И.О. Рабле и гуманизм во Франции // Шайтанов И.О. История зарубежной литературы. Эпоха Возрождения. – М., 2001. – С. 105-128.
5. Шалагінов Борис. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ сторіччя. Історико-естетичний нарис. – К., 2007. – С. 120-263.

V. Творчість М. Сервантеса. «Хитромудрий ідальго Дон Кіхот Ламанчський»

1. Історичні та культурні особливості Відродження в Іспанії.
2. Жанрова своєрідність роману Х. Сервантеса «Дон Кіхот». Хронотоп дороги у творі.
3. Особливості розповідної форми. Роль вставних новел.
4. Система художніх образів (Дон Кіхот, Санчо Панса), їхня еволюція.
5. Проблематика і конфлікт роману. Відображення кризи гуманізму. Поняття «донкіхотство».
6. Своєрідність комічного в романі. Новаторство Сервантеса і значення його творчості для подальшого розвитку європейської літератури.

Література:

1. М. де Сервантес Сааведра. Премудрий ідальго Дан Кіхот з Ламанчі. К.: Дніпро, 1995. 704 с. – С.: 7-335.
2. Гончарук Т. Поняття про «вічний образ». Зображення подвигів Дон Кіхота. // Зарубіжна література. — 2005. — № 40.
3. История западноевропейской литературы. Средние века и Возрождение / Под ред. М.П. Алексеева и др. – М., 2000.
4. Набоков В.В. Сервантес. – В кн.: Набоков В.В. Лекции по зарубежной литературе. – М., 1998.
5. Пинский Л.Е. Ренессанс. Барокко. Просвещение. – М., 2002.
6. Шаповалова М. С., Рубанова Г. Л., Моторний В. А. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження: підручник для студ. держ. унів. Вид. 3-є, перероб. і доп. – Львів: Світ, 1993. – 312 с.
7. Штейн А.Л. Дон Кихот – вечный спутник человечества. – М., 2009.

СПИСОК ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Література Відродження

Окремим виданням:

Данте «Божественна комедія»

Боккаччо Дж. «Декамерон» (5 новел)

Шекспір У. «Гамлет», «Король Лір», «Ромео и Джульєтта», сонети.

Вега Л. де «Собака на сні»

Сервантес М. де «Хитромудрий ідальго Дон Кіхот Ламанчський»

Рабле Ф. «Гаргантюа і Пантагрюель»

За хрестоматією:

Петрарка Ф. «Канцоньєре» («Книга пісень»)

Роттердамський Е. «Похвала глупоті», «Листи темних людей», «Життя Ласарільйо з Тормеса»

Мор Т. «Утопія»

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Література доби Відродження

1. Культура Відродження – культура «нового часу»: історичні передумови виникнення. Картина світу і образ людини в культурі Відродження.
2. Італія як батьківщина європейського літературного Відродження.
3. Творчість Данте Аліг'єрі – останнього поета Середньовіччя і першого поета Нового часу.
4. «Божественна комедія»: смисл та історія назви. Проблема жанру. Творчість Вергілія і формування поглядів Данте. Значення «Божественної комедії» для світової культури.
5. Творчість Франческо Петрарки («Книга пісень»).
6. «Декамерон» Дж. Бокаччо: особливості композиції, картина світу і образ людини у творі.
7. Література і культура Відродження у Франції.
8. Творчість Ф. Рабле. «Гаргантюа і Пантагрюель»: композиція, жанр, проблематика.
9. Криза французького гуманізму у творчості М. Монтеня.
10. Попередник англійського Відродження Дж. Чосер.
11. «Утопія» Т. Мора: основні ідеї і художні особливості.
12. Культурно-історична специфіка доби Відродження в Англії (загальна характеристика).
13. Розвиток англійського театру в кінці XVI в.
14. Творчість У. Шекспіра: періодизація, основні риси поетики, картина світу і образ людини. Шекспірівське питання.
15. Проблематика «великих трагедій» У. Шекспіра та їх філософський смисл («Гамлет», «Король Лір»).
16. Особливості розвитку Відродження у Німеччині та Нідерландах. Діяльність У. фон Гуттена.
17. Гуманізм в Нідерландах («Похвала глупоті» Е. Роттердамського).
18. Іспанська література доби Відродження. Особливості іспанського гуманізму.
19. Творчість М. Сервантеса. «Хитромудрий ідальго Дон Кіхот Ламанчський»: проблема жанру роману, образи головних героїв.
20. Роль Лопе де Веги у розвитку іспанської драми.

**ВАРІАНТИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ
АНТИЧНА ЛІТЕРАТУРА**

1. Данте похований у
 - а) Вероні
 - б) Равенні
 - в) Флоренції

2. Яку мету ставив Данте, коли створював «Божественну комедію»?
 - а) примирити гвельфів і гібелінів
 - б) наставити сучасників на шлях благочестя
 - в) викликати бажання в сучасників утворити єдину Італію

3. Хронологічні межі доби європейського Відродження
 - а) V-XV ст.
 - б) XIV-XVII ст.
 - в) кінець XVII-XVIII ст.

4. Предтечею Ренесансу в західноєвропейській літературі є:
 - а) Вільям Шекспір
 - б) Джованні Боккаччо
 - в) Данте Аліг'єрі

5. Шекспірівський сонет складається з...
 - а) трьох катренів і одного дистиха
 - б) двох катренів и двох терцетів
 - в) трьох катренів і двох терцетів

6. З яким образом у сонетах В. Шекспіра пов'язана тема кохання?
 - а) Лаури
 - б) Смаглявої леді
 - в) Беатріче

7. Який твір написаний у формі любовної автобіографії?
 - а) «Божественна комедія»
 - б) «Нове життя»
 - в) «Бенкет»

8. «Основоположник національного іспанського театру:
- а) Сервантес
 - б) К. Марло
 - в) Л. де Вега
 - г) Ф. Війон
9. Серед названих гуманістів представником німецького Відродження є:
- а) Ульріх фон Гуттен
 - б) Джордано Бруно
 - в) Клеман Маро
10. Гуманізм – це:
- а) літературний напрям доби Відродження
 - б) церковно-релігійний, духовно-суспільний та політичний рух, який набув форми релігійної боротьби проти католицької церкви і папської влади
 - в) інтелектуальна течія, сталим складником якої є визнання цінності людини як особистості, її права на свободу, задоволення духовних і матеріальних потреб, розвиток здібностей

СПИСОК НАВЧАЛЬНОЇ, НАУКОВОЇ ТА ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

(підручники, навчальні посібники)

1. История западноевропейской литературы. Средние века и Возрождение: учеб. для вузов / М.П. Алексеев [и др.]. – М.: Высшая школа, 2000.
2. Літературознавчий словник-довідник. — К., 1997.
3. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах / Автор-укладач Ковалів Ю. І. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.; Т. 2. – 624 с.
4. Пуришев Б. Хрестоматія по западноевропейській літературі. Епоха Возродження. — М., 1987.
5. Пуришев Б.И. Литература эпохи Возрождения: курс лекцій / Б.И. Пуришев. – М., 1996.
6. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: Від античності до початку ХІХ ст. Київ: Вид. дім „КМ Академія”, 2004. 360 с.
7. Шайтанов, И.О. История зарубежной литературы. Эпоха Возрождения. В 2-х т. / И.О. Шайтанов. – М.: Владос, 2001.
8. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження. К.: Знання, 2011. 476 с.

Додаткова

1. Андреев М.Л. Итальянская литература зрелого и позднего Возрождения / М.Л. Андреев, Р.И. Хлодовский. – М., 1988.
2. Баткин Л.М. Итальянское Возрождение: проблемы и люди / Л.М. Баткин. – М.: РГГУ, 1995.
3. Баткин Л.М. Данте и его время. Поэт и политика / Л.М. Баткин. – М., 1995.
4. Косиков Г.К. Средние века и Ренессанс. Теоретические проблемы / Г.К. Косиков // Зарубежная литература второго тысячелетия. 1000-2000: учеб. пособие; под ред. Л. Г. Андреева. – М.: Высшая школа, 2001. С. 8–39.
5. Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения / А.Ф. Лосев. – М., 1978.
6. Мифология. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. Е. М. Мелетинский. – М.: БРЭ, 1998. – 736 с.
7. Светлакова, О.А. «Дон Кихот» Сервантеса. Проблемы поэтики / О.А. Светлакова. – СПб., 1996.
8. Хлодовский Р. Декамерон: Поэтика и стиль / Р. Холодовский. – М., 1982.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

із курсу «Історія зарубіжної літератури. Епоха Відродження»

Алегорія (грец. ἀλληγορία – іносказання, від ἄλλος – інший та ἀγορεύω – говорю) — одна з форм інакомовлення, поетичний вислів з переносним значенням, у якому абстрактне поняття або судження передається через конкретний художній образ; спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями з характерними ознаками приховуваного (наприклад, пантера, лев і вовчиця – звірі, що втілюють конкретні людські пороки (хтивість, пиха і жадібність відповідно) у «Божественній комедії» Данте). Також жанр дидактичної поезії міської літератури.

Антропоцентризм (від гр. *antropos* — людина та *kentron* — центр) — розуміння людини як центру і вищої кінцевої мети світобудови.

Білінгвізм (від англ. *bilingualism* – двомовність) — двомовність, володіння двома мовами як рідним. У ренесансній культурі обов'язкове володіння і використання гуманістами двох мов: латини і національної (рідної) мови.

Відродження (Ренесанс) (від франц. *renaissance* — відродження) — перехідна доба в розвитку європейської культури від Середньовіччя до Нового часу (XIV-XVII стт., в деяких країнах – до поч. XVII ст.). Термін «відродження» уведений в літературознавство Я. Буркхардтом у праці «Культура Італії в епоху Відродження» 1860 р. Вважається, що доба Ренесансу пододала розрив між Середньовіччям і сучасною цивілізацією. Відродження є однією з наймасштабніших епох в історії світового мистецтва і науки, у цей час активно формується світська культура, гуманістичний світогляд, що витісняє релігійний містицизм. Західноєвропейський ренесанс відроджував античну культуру, а гуманісти намагалися відродити ідеал калокатії (поняття давньогрецької естетики, що передбачає ідеальне поєднання прекрасного і доброго, фізичної досконалості та моральних чеснот). Основні поняття, характерні для епохи Відродження – антропоцентризм, гуманізм, культ особистості.

Гамлетизм (грецьк. *aoidos* — співець) — символізує стан духовно розвиненої особистості, що перебуває у постійних сумнівах і нерішучості. Від імені персонажа трагедії В. Шекспіра "Гамлет".

Геліоцентризм (від грец. *helios* – сонце, лат. *centron* – центр) — наукове уявлення про сонячну систему, висунуте видатним польським астрономом М.Коперніком, який у своїй праці «Про обертання небесних сфер» (лат. *De revolutionibus orbium coelestium*) (вид. 1543 р.) математично обґрунтував ідею про рух Землі та інших планет навколо Сонця, визначив послідовність розташування планет, обчислив їх відносну віддаленість від Сонця тощо. Така концепція

змінити геоцентричну систему, запропоновану Птоломеем у період пізньої античності.

Гуманізм (лат. *humanus* — людський, людяний) — інтелектуальна течія, яка виникла в епоху Відродження в Італії (початок XIV ст.), а потім, у XV—XVI ст., поширилася по всій Європі. У філософському розумінні — це історично змінна система поглядів, сталим складником якої є визнання цінності людини як особистості, її права на свободу, задоволення духовних і матеріальних потреб, розвиток здібностей. Гуманістичний рух зародився в Італії. Родоначальниками гуманізму вважаються Данте Аліг'єрі (1265 – 1321), Франческо Петрарка (1304 – 1374) и Джованні Боккаччо (1313 – 1375). Гуманісти відродження поставили Людину в центрі світу і проголосили її найвищою цінністю, вірили у велич і необмежені можливості її розуму, у її невичерпні здібності. Гуманісти відмовлялись від середньовічного аскетизму і відстоювали право людини на земні радощі й інтелектуальний розвиток, на задоволення чуттєвих і духовних потреб.

Донкіхотство (від імені героя роману Сервантеса «Премудрий ідальго Дон Кіхот з Ламанчі» Дон Кіхота) — поняття, пов'язане з типом сприйняття навколишньої дійсності, коли особа намагається існувати у світі ілюзій, пропагує відданість власним ідеалам, виступає у ролі борця за правду і справедливість, намагається бачити в людях тільки добро. З XVIII ст. це поняття слугувало синонімом благородства і великодушності. У XIX ст., зокрема романтики вбачали в образі Дон Кіхота символ розриву між ідеалом (мрією) та дійсністю. У психології цей термін застосовується для опису типу особистості, яка схильна захоплюватися високими ідеями, нездійсненими мріями і грандіозними проектами, не беручи до уваги всю їх нездійсненність.

Єзуїти (від лат. *Jesu* – Ісус) – члени католицького чернечого ордену, заснованого 15 серпня 1534 р. у Парижі (Франція) іспанським дворянином Ігнатієм Лойолою та його однодумцями. Офіційно затверджений папою Павлом III буллою "Regimini militantis Ecclesiae" від 27 вересня 1540 р. під назвою "Товариство Ісуса" ("Societas Jesu Christi"). Орден мав на меті поширювати християнську віру й доктрини шляхом навчання катехізису, проповідницької та місіонерської діяльності, здійснення сповідального обряду та різноманітної добродійної праці (опікування сиротами, хворими в шпиталях, ув'язненими і т. ін.). Орден культивував вченість, жорстку дисципліну, активне втручання в світське життя. Орден був розпущений папою Климентом XIV в 1773 р., однак згодом був відновлений Пієм VII в 1814 р.

Індивідуалізм (ренесансний) – тип світогляду, що визнає як найвищу цінність унікальність людського життя, інтересів окремої людини, утверджує віру в необмежені можливості людини, в її здатність впливати на навколишній світ, змінюючи його відповідно до своїх індивідуальних потреб, уявлень і цінностей.

Інквізиція (лат. *Inquisitio*, від *inquiro*, «розслідувати, розшукувати») — трибунал, судово-карна установа католицької церкви, створена (в XIII ст.) для боротьби з єретиками; діяла дуже жорстокими методами. Католицька інквізиція нещадно переслідувала людей науки, засуджуючи їх до страти, спалюючи їх на вогнищах. Остаточно відмінена у XIX ст.

Інкунабули (першодруки) (від лат. *incunabilus* – пелюшки, колиска) – перші книги, видані друкарським способом у XV ст. Умовно інкунабулами називають книги, видані від перших проб Й. Гутенберга у 1440-х рр. до 1 січня 1501 р.

Кальвінізм (за іменем женецького реформатора Ж. Кальвіна) — релігійний рух, сформований у час Реформації. Протестантська течія, що зберегла окремі церковні традиції, визнала ранні символи віри, твори деяких отців Церкви, можливість співпраці з державною владою.

Лютеранство – одна з основних протестантських течій, що виникла у XVI ст. під час німецької Реформації і об'єднує послідовників учення Мартіна Лютера (1483–1546) – священика і професора теології Віттенберзького університету, який виступив за реформу Західної Церкви, однак здійснив ревізію католицького вчення та літургії. Головний у віровченні М. Лютера є постулат про виправдання вірою і спасіння через особисту віру (без посередництва церкви).

Новела (італ. *Novella* — повість, від лат. *novellus* — новітній) — невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вималюваною дією. Жанр новели виникає в епоху Відродження в італійській літературі (Дж. Бокаччо, Г.Мазуччо, Ф.Сакетті). В невеликому за обсягом оповідному жанрі вперше здійснюється багатоаспектний художній опис приватного життя людей. В епоху Відродження новела була це невеличким оповіданням, часто з гумористичним чи сатиричним забарвленням, напруженою дією, драматичним сюжетом. Найяскравішим зразком новели ренесансної епохи є збірка Дж.Бокаччо «Декамерон».

Пантагрюелізм — філософська концепція, названа за іменем героя роману Ф.Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель», що пропагує безтурботність, життєрадісність і скептичне ставлення до навколишнього світу («глибока і незламна життєрадісність, перед якою все скороминуще є безсиле» (кн. IV, передмова автора).

Протестантизм – релігійний напрям християнства, який оформився у XVI ст. на основі ідеологічної опозиції до католицизму і став логічним продовженням Реформації. Протестантизм виступав проти зовнішньої релігійності, намагаючись спрямувати релігійність на внутрішній світ людини.

Реформація (від лат. *reformatio* — перетворення, виправлення) — католицький церковно-релігійний, духовно-суспільний та політичний рух

оновлення в країнах Західної та Центральної Європи у XVI столітті, спрямований на повернення добіблійних першоджерел християнства, який набув форми релігійної боротьби проти католицької церкви і папської влади. У широкому сенсі слова реформація — це відновлення, перетворення або перебудова, поновлення або повернення колишнього але поліпшеного стану (інституції, суспільства, держави). Реформацію пов'язують з іменами Мартіна Лютера і Жана Кальвіна і, відповідно виділяють дві головні течії протестантизму – лютеранство і кальвінізм.

Секуляризація (від лат. *secularis* – світський) – процес звільнення культури від монополії релігійної ідеології; ослаблення ролі релігії в суспільстві і прагнення пояснити світ і людину, спираючись на досвід земного життя, поза зв'язком із богом.

Сонет (італ. *sonare* — звучати) — ліричний вірш, який складається з чотирнадцяти рядків п'ятистопного або шестистопного ямба, власне, двох чотиривіршів з перехресним римуванням та двох тривіршів тернарного римування за основною схемою (абаб абаб ввд еед), хоч можливі й інші варіанти (абаб абаб вде вде чи абаб абаб ввд еде і под.). Виникає в XIII ст. в Італії (Петрарка, Данте), а також представлений у творчості П.Ронсара у Франції (XVI ст.) та В.Шекспіра в Англії (XVII ст.).

Утопія (від грец. *u* — ні і *topos* — місце – місце, якого не існує) — термін, що виникає у XVI ст. після виходу твору англійського мислителя Т.Мора «Золота книга, наскільки корисна, настільки і цікава, про найліпший устрій держави і про новий острів Утопію» (1516), де розповідається про химерний острів, на якому ніби існував справедливий лад. Тобто це твір, в якому йдеться про ідеальні суспільні відносини і ідеально впорядковане суспільство, побудоване на законах рівності і справедливості у теперішньому чи майбутньому. Також може позначати вигадку, нездійсненну мрію.

Фацеція (від лат. *facetia* – жарт, дотеп) — жанр міської літератури, популярний в епоху Відродження, коротке дотепне оповідання на зразок анекдоту, спрямоване проти пороків дворянства і духовенства. Засновником вважається італієць Поджо Браччоліні (XV ст.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецький О. І. Збір. праць: у 5 т. Київ: Наук. думка, 1966. Т. 5: Зарубіжні літератури. 655 с.
2. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах / Автор-укладач Ковалів Ю. І. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.; Т. 2. – 624 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'яка Р. Т., Коваліва Ю. І., Теремка В. І. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.